

BRONISŁAW MINC

Systemy ekonomiczne

tom 1

W²

WARSZAWA 1975

PAŃSTWOWE WYDAWNICTWO NAUKOWE

Spis treści

WPROWADZENIE

Od dawnej do nowej paradigmy	5
1. Systemy ekonomiczne a paradigmy ekonomii	5
2. Reforma keynesowska	7
3. Zmiany warunków ekonomicznych i charakteru gospodarki	9
4. Zawodność dawnego systemu regulowania	11
5. Nowa paradigma ekonomii politycznej	14
6. Sztuczne konstrukcje ekonomistów zachodnich	17
7. O marksistowskiej analizie mechanizmów regulowania	20
8. O analizę na podstawie nowej paradigmy	22
9. Optymalizacja jako proces społeczny	24
10. Ekonomia, prawo, wyobrażenia ideologiczne	27
11. Długi ekonomiczny horyzont czasowy	29
12. Niepewność	31
13. Ujęcie systemowe	33
14. Wnioski z nowej paradigmy	35
15. Złudzenie ścisłości	37
16. Drogi i manowce ekonomii	40
17. Ekonometria a ekonomia	41
18. Zmienność struktur ekonomicznych	42
19. Marginalizm a ujęcie systemowe	44
20. Teorie wzrostu i optymalizacji	46
21. O „metodzie praw ekonomicznych”	48
22. Nieporozumienia na temat prawa wartości	51
23. Plan a rynek	53
24. Spory na temat wyjściowego i podstawowego stosunku ekono- micznego	55
25. O analizę rzeczywistości ekonomicznej	58

Gospodarka jako system	60
1. Systemy ekonomiczne a ekonomia polityczna	60
2. Skład systemu ekonomicznego	62
3. Proste i złożone systemy dynamiczne	64
4. Struktura systemu ekonomicznego	65
5. Rodzaje systemów ekonomicznych	66
6. Odrębne właściwości systemu ekonomicznego	69
7. Tendencja do wzrostu znaczenia właściwości systemu	72
8. Elementy rozdzielne i nierozdzielne systemu	72
9. Związek między elementami i strukturą ekonomiczną	73
10. Znaczenie różnych elementów w systemie ekonomicznym	74
11. Sprzężenia zwrotne	76
12. Stałość i zmienność systemów ekonomicznych	77
13. Mikroekonomika i makroekonomika	80

ROZDZIAŁ 2

Cele i ograniczenia w systemach ekonomicznych	83
1. Celowość w gospodarce	83
2. Cele a prawa ekonomiczne	84
3. Cele a wyniki gospodarcze	87
4. Cele w systemach ekonomicznych	89
5. Cel ogólny, cel sprecyzowany i cele podporządkowane	89
6. Zasada monizmu celu ogólnego	92
7. Niemożność jednoczesnego zmaksymalizowania wielu funkcji	94
8. Istota funkcji celu	96
9. Ograniczenia, ich istota i rodzaje	98
10. Koncepcje zadowalającego i maksymalnego wyniku	100
11. Rozumowanie w kategoriach optymalizacji i metody optymalizacyjne	103
12. Oddziaływanie na zmiany strukturalne	105
13. Oczekiwanie i kryteria decyzji ekonomicznych	107
14. Maksymalizacja funkcji celu a minimalizacja nakładów	109
15. Cele operacyjne i nieoperacyjne	111
16. Kwantyfikacja funkcji celu i rozumowanie optymalizacyjne	113
17. Metody poszukiwania wielkości funkcji celu	114
18. Maksymalizacja funkcji celu a kontrola zmiennych i teoria gier	115
19. Równowaga a optymalność	119

ROZDZIAŁ 3

Okresy działalności gospodarczej	122
1. Statyka i dynamika	122
2. Ekonomiczny horyzont czasowy	123
3. Odróżnienie krótkiego i długiego okresu	125

ROZDZIAŁ 4

Optimum i jego sprzeczności	127
1. Optimum systemu i optimum jego części składowych	127
2. Sprzeczności między systemem a jego częściami składowymi i między funkcją celu a funkcjami cząstkowymi	129
3. Sprzeczności systemu w czasie i w przestrzeni	132

ROZDZIAŁ 5

Zasady teorii systemów ekonomicznych	134
1. Zasada maksymalizacji	134
2. Zasada niezbędnych i nadmiernych ograniczeń	137
3. Zasada zmienności ograniczeń	140
4. Zasada stopnia wykorzystania zasobów czynników produkcji i optimum naturalnego	141
5. Zasada optimum krótkookresowego i optimum długookresowego	144
6. Zasada optimum absolutnego i względnego	150
7. Zasada optimum gospodarki narodowej	152
8. Zasada optimum organizacyjnego	154
9. Zasada optimum przestrzennego	155
10. Zasada organów podejmowania optymalnych decyzji	156

ROZDZIAŁ 6

Teoria neomarginalna („neoklasyczna”) a teoria systemów ekonomicznych	159
1. Teoria krańcowej produktywności	159
2. Prawo nieproporcjonalnych przychodów w świetle poglądów współczesnych	162
3. Teoria przypisania a teoria systemów	164
4. Problem niepodzielności w systemach ekonomicznych	166

ROZDZIAŁ 7

Teorie optimum	168
1. Pojęcie optimum a teoria „neoklasyczna”	168
2. Optimum Walrasa i Pareta	170
3. Marksowska koncepcja optimum i jej interpretacja	174
4. Teorie optimum we współczesnej ekonomii politycznej na Zachodzie	177
5. Optimum naturalne	186
6. Optimum a ochrona środowiska naturalnego i warunków pracy człowieka	191

ROZDZIAŁ 8

Siły wytwórcze, funkcje i charakter systemów ekonomicznych	195
1. Siły wytwórcze i technika	195
2. Rozwój techniki	198

3. Funkcje i programy systemu	203
4. Zmienność czynników a rodzaje systemów ekonomicznych	204
5. Charakter zdeterminowany i stochastyczny systemów ekonomicznych	205
6. Nieliniowy charakter procesów w systemach ekonomicznych	207
7. Zasada ekonomiczności z punktu widzenia systemu	208

ROZDZIAŁ 9

Stosunki ekonomiczne i własność	210
1. Stosunki ekonomiczne jako więzi systemu	210
2. Stosunki ekonomiczne a stosunki techniczne	211
3. Historyczny charakter stosunków i systemów ekonomicznych	212
4. Własność środków produkcji	213
5. Zawłaszczanie bezpośrednie i pośrednie	216
6. Własność a sprzeczności	217
7. Poglądy negujące znaczenie kategorii własności	218
8. Podstawowe prawa ekonomiczne	220

ROZDZIAŁ 10

Państwo, układ klas i warstw społecznych	222
1. Nadbudowa i instytucje ekonomiczne a system ekonomiczny	222
2. Prymat polityki	224
3. Interesy ekonomiczne i polityczne	225
4. Układ klas i warstw społecznych	227
5. Biurokracja	230
6. Wielkie organizacje gospodarcze	232
7. Rola państwa w systemach ekonomicznych	233
8. Proces zwiększania się roli ekonomicznej państwa	236
9. Układy formalne i rzeczywiste	240
10. Identyfikacja i rozbieżność interesów	242
11. System ekonomiczny i iluzja prawa	244

ROZDZIAŁ 11

Regulowanie i zarządzanie	245
1. Regulator systemu ekonomicznego	245
2. Istota zarządzania	246
3. Informacja ekonomiczna	249
4. Kryterium różnicujące sposoby produkcji	253

ROZDZIAŁ 12

Systemy regulowania gospodarki	255
1. Regulowanie przez mechanizm rynku	255
2. Wydłużenie ekonomicznego horyzontu czasowego	257
3. Warunki regulowania rynkowego	260

4. Regulowanie przez długookresowe funkcje celu	263
5. Charakter i treść planowania	268
6. System regulowania i zmiana charakteru cen	271
7. Fetyszyzm towarowy i alienacja	272
8. Stosunki towarowo-pieniężne i tendencja rozwoju kapitalizmu	274

ROZDZIAŁ 13

Teoria monopolu	276
1. Istota monopolu (oligopolu)	276
2. Konkurencja monopolistyczna	279
3. Stopień siły monopolu, hierarchia stóp zysku i wielkości płac	282
4. Tendencja do ogólnej monopolizacji	286
5. Monopole a małe i średnie przedsiębiorstwa	288
6. Monopole międzynarodowe	289
7. Monopole a wartość produkcji	290

ROZDZIAŁ 14

Anatomia współczesnych systemów ekonomicznych	294
1. Uwagi ogólne	294
2. Regulowanie gospodarki a stosunki towarowo-pieniężne	295
3. Regulowanie systemów ekonomicznych rozwiniętych krajów kapitalistycznych	297
4. Ewolucja funkcji celu w kapitalizmie	300
5. Przemiany w składzie klasy kapitalistów	302
6. Podział na kierowników i wykonawców	303
7. Rola systemu akcyjnego	305
8. Tendencja do zmiany systemów ekonomicznych krajów kapitalistycznych	306
9. Funkcja celu państwa w krajach socjalistycznych	307
10. Spór o charakter funkcji celu	308
11. Funkcje celu a powstanie ograniczeń i sprzeczności	312
12. Rzeczywiste funkcje celu przedsiębiorstw	315
13. Ścieranie się interesów	317
14. Wyższe kadry aparatu zarządzania	318
15. Wpływ organizacji gospodarczych na funkcję celu państwa	322
16. Państwowy „syndykat”	323
17. Przejściowy charakter współczesnych systemów ekonomicznych	325

ROZDZIAŁ 15

Miary wielkości ekonomicznych	328
1. Związki instytucjonalne i ilościowe	328
2. Dwa rodzaje miar wielkości ekonomicznych	328
3. Miary naturalne	329
4. Miary społeczne	330
5. Nakłady i ich wyrażenie	333

6. Czynniki czasu i jego wyrażenie	334
7. Strumienie i zasoby	336
8. Podstawowe typy pomiaru wielkości ekonomicznych	336
9. Problem miary w ekonomii politycznej	338
10. Próby zmierzania wartości	340
11. Koncepcja redukcji pracy złożonej	342
12. Problem transformacji wartości w ceny produkcji	343
13. Względność miar ekonomicznych. Mierzenie kapitału	344
14. Mierzenie zysku	346
15. Mierzenie zdolności produkcyjnych	348
16. Oceny ziemi i złóż	349
17. Względność współczynników techniczno-ekonomicznych	350
18. Indeksy cen. Miary wzrostu ekonomicznego	351
19. Miary wielkości ekonomicznych a funkcja celu	354

ROZDZIAŁ 16

Zależności w procesach ekonomicznych	356
1. Zależności między zjawiskami ekonomicznymi i ich rodzaje	356
2. Prawa ekonomiczne	361
3. Zakres i sposób działania praw ekonomicznych	364
4. Tendencje i kontrtendencje	366
5. Poglądy negujące istnienie praw ekonomicznych	367
6. Mnożniki	369

ROZDZIAŁ 17

Proces krążenia	373
1. Ruch okrężny nakładów i strumieni	373
2. Produkcja bezpośrednia i produkcja towarowa	375
3. Produkcja towarowa i globalna	376
4. Zdolności produkcyjne	377
5. Amortyzacja	378
6. Produkcja czysta i wartość dodana	379
7. Produkt globalny i dochód narodowy	381
8. Dochód narodowy wytworzony i dochód narodowy do podziału	383
9. Nadwyżka (zysk)	383
10. Dochody pierwotne i pochodne	384
11. Dochody poza sferą produkcji materialnej. Spożycie zbiorowe	385
12. Akumulacja	385
13. Tak zwane inwestycje nieprodukcyjne	386
14. Ostateczny podział dochodu narodowego	387
15. Majątek narodowy i bogactwo narodowe	388
16. Rachunki narodowe; warunki proporcjonalności w procesie krą- żenia	389

ROZDZIAŁ 18

Produkcja i jej zależności a cele gospodarki	394
1. Istota produkcji	394
2. Elementy (czynniki) produkcji	396
3. Środki pracy i przedmioty pracy	397
4. Produkcja materialna i produkcja usług niematerialnych	397
5. Praca niezbędna i praca dodatkowa	399
6. Jednostki wytwórcze	400
7. Zależność produkcji od funkcji celu	400
8. Niepodzielność środków produkcji i gotowych produktów	404
9. Substytucja i efekt substytucyjny	405
10. Krańcowa stopa substytucji	409
11. Zależność produkcji od popytu	409
12. Produkcja a nakłady. Synteza elementów i teoria „przypisania”	412
13. Prawdliwość zmiany struktur	414
14. Jakość produktów	415
15. Funkcje produkcji a problem struktury	417
16. Funkcje produkcji a prawo nieproporcjonalnych przychodów	420
17. Funkcje produkcji a postęp techniczny	424
18. Funkcja produkcji w krótkim i w długim okresie	426

ROZDZIAŁ 19

Efektywność ekonomiczna	429
1. Efektywność w systemach ekonomicznych	429
2. Wydajność pracy	430
3. Efektywność produkcji	434
4. Główne współzależności produkcji	437
5. Współczynniki produkcji i ich zmienność	439
6. Formuły efektywności ekonomicznej	441
7. Efektywność organizacyjna	442
8. Zasada nierównomierności	443
9. Rzekomo uniwersalne prawa produkcji	445

ROZDZIAŁ 20

Praca	454
1. Pojęcie łącznego robotnika	454
2. Prawdliwość wzrostu udziału pracy inżynierskiej, naukowej i administracyjnej	455
3. Podział pracy	458
4. Prawo zmienności pracy i dyskusja wokół niego	462
5. Problem partycypacji	466

Zasoby produkcyjne i kapitał	469
1. Kapitał jako stosunek społeczny	469
2. Koncentracja i centralizacja kapitału	471
3. Deprecjacja kapitału i problem jego mierzenia	473
4. Stosunek między produkcją a zasobami trwałymi	474
5. Zdolność produkcyjna	477
6. Skład organiczny kapitału	477
7. Aktywne zasoby	481

ROZDZIAŁ 22

Nauka a produkcja	482
1. Teoria a praktyka	482
2. Wynalazki i ich wdrożenie do praktyki	484
3. Wydatki na badania naukowe	487
4. Ekonomia badań naukowych	490

ROZDZIAŁ 23

Postęp techniczny. Problem wyboru techniki	492
1. Postęp techniczny	492
2. Innowacja produkcji	493
3. Czysta nadwyżka	495
4. Czysta nadwyżka a tak zwana pozostałość (<i>residual</i>)	498
5. Zdolność do usprawnień	499
6. Cztery typy (modele) postępu technicznego	501
7. Technika wysoka a technika optymalna	504
8. Kryteria wyboru techniki	505
9. Rok i okres zrównania produkcji	507
10. Wybór techniki a układ cen i płac	508
11. Postęp techniczny we współczesnych systemach ekonomicznych	509
12. Specjalizacja, standaryzacja i kooperacja produkcji	510
13. Skok w zwiększeniu przewagi produkcji na wielką skalę	511
14. Przyspieszenie postępu technicznego w rolnictwie	514

ROZDZIAŁ 24

Usługi materialne i niematerialne	516
1. Rozwój sfery usług	516
2. Usługi materialne	518
3. Sfera produkcji materialnej i sfera usług niematerialnych	520
Indeks nazwisk	526
Indeks rzeczowy	530
Spis treści w języku angielskim	541
Spis treści w języku rosyjskim	549